

Příprava k ranním pobožnostem na text – Žalm 23

pro středoškolskou konferenci AY 8.–15. července 1949; v Praze, 30. června 1949

Úvod

Žalmy mají úzkou souvislost se situací, ve které vznikaly; Jejich význam není jen kultický, nejsou jen součástí bohoslužebných obřadů, nýbrž samotnou podstatou jsou výrazem individuální oddanosti Božímu vedení na tomto světě, ve všech denních událostech bez výjimky. Proto na takové denní události více či méně zřetelně navazují. V celé řadě žalmů je to přímo naznačeno v prvních verších, např. Žalm 3., 7., 18., 30., 34., 39., 51., 52., 54., 56., 57., 59., 60., 63., a jiné. Někdy je to docela zřetelné z textu, jindy je třeba značné práce i k přibližnému zařazení. Nikdy však takové úsilí nesmíme pomíjet, neboť je nebezpečí, že si budeme vykládat žalmy jako výhradně bohoslužebné a bez souvislosti s konkrétními událostmi, přirozeně však takové úsilí neznamená, že vyhradíme žalmy jejich době, že si je vyložíme z tehdejší situace a že v nich nenajdeme nic než poučení o zašlých dobách. Právě tím, že poznáme situaci, v níž žalmy vznikaly, porozumíme jejich poselství, jež přinášejí do našeho života, do dnešní situace, do našich poměrů.

Toho pamětlivi, nezarazíme se před slovy, která připomínají pastýřský život. Nejde o hlubokomyslné a tajuplné postižení podstaty Božích pravd, nýbrž o radostné vyznání muže, jemuž technické výrazy pastýřské jsou nejbližším způsobem vyjadřování. Izraelité byli původně především pastevcí, a tato skutečnost se nemohla neprojevit i v jejich duchovním životě, v jejich náboženském slovníku, ano i ve vyznání víry. V našem případě pak tomu je tím spíše, že David (nejpravděpodobnější tvůrce 23. žalmu) byl původně právě pastýřem: 1. Sam 16,11; 1. Sam 17,34; 2. Sam 7,8; Ž. 78,70. Už to nám napovídá, že obdoby je třeba hledat i jinde, nejen u pastýřských výrazů. Je třeba znát dobře Davidův život, máme-li porozumět Davidovým žalmům. Proto si důkladně přečtěte příslušné biblické oddíly, tj. především 1. Sam od 13. kapitoly do konce, celou 2. Sam a první dvě kapitoly z 1. Král, a dále z 1. Paral. kapitolu 10. až 29. Jinak budou pro srovnání důležité ještě tyto kratší oddíly: Jer. 23 (celá kapitola), Ezech. 34. (celá kapitola) a Ž. 89. hlavně od 21. verše.

Verš 1.

Hospodin jest můj pastýř, nebudu míti nedostatku.

Důraz je především na slově Hospodin. Nečteme jednou v Písmě, že Bohem pověřeni pastýři se zpronevěřili svému úkolu; viz zvláště Jer. 23,1: Běda pastýřům hubícím a rozptylujícím stádece pastvy mé, dí Hospodin. A verš 5.; čtete v souvislosti. Podobně Ezech. 34, 2: Takto praví Panovník Hospodin: Heda pastýřům Izraelským, jenž pasou sami sebe. Zdalíž pastýři nemají stáda pásiti? (a čtete dále.) Proto má 1. verš našeho textu charakter odvolání: ne kdokoliv, ale Hospodin sám je můj pastýř. Byla totiž pro Davida doba nedávná, kdy se král Saul vydával za pastýře; a tehdy se David ocital ve velkém nedostatku. Musil se ukrývat, ani jídla dost neměl, chodil po horách, spal v jeskyních, měl prostě bídu. Ale jeho doufání bylo splněno: protože Hospodin sám mu byl pastýřem, nebude míti nedostatku.

To už je druhý bod: Hospodin je *pastýřem*. Ne Bůh strachu a hrůzy, nýbrž Bůh – Pastýř. (srovnej Jan 10,11; 14: Já jsem ten dobrý pastýř.) Na tomto místě je třeba připomenout jednu podstatnou věc: pastýřství Hospodinovo (Kristovo) není omezeno na to, že J. K. položil život za své ovce, i když právě tu bylo nejvýznamněji manifestováno. Je-li Hospodin pastýřem, znamená to, že vede naše kroky na každý den. Ovce nemají nějaký „obyčejný život“, který je oddělen od zvláštního „obcování s pastýřem“. Proto také nedostatek nesmíme vykládat jenom nějak přeneseně, jenom "duchovně". Hladová družina Davidova byla nasycena svatými chleby (1. Sam. 21,5-6); ve jménu Hospodina zástupů byl poražen Goliáš a s ním všecko vojsko Filistinských (1. Sam 17,45-47) atd. Jde o nedostatek reálný, nikoli o pocit nedostatku nebo o nějaké sevření ducha. Jde o hlad a o žízeň, o zimu, o nemoc, o strach před nepřáteli a podobně.

A ještě něco. Nemělo by smyslu si namlouvat, že jsou lidé, kterým nic nechybí. Jde však o to, že chybí-li nám

něco, poznáme příčinu vždy u sebe, nikoli v nedostatku péče Boží. Neopájejme se příliš tím, že „skutečně věřící“ člověk je zbaven všeho nedostatku; takoví lidé neexistují. Naproti tomu všichni jsme neustále zbavováni mnohé nouze; a jsme jisti, že je v plánu Božím zbavit nás vsí nouze, všeho nedostatku.

Verš 2.

Na pastvách zelených pase mne, k vodám tichým mne přivodí.

Nedělní kázání.

Verš 3.

Duši mou očerstvuje, vodí mne po stezkách spravedlnosti pro jméno své.

Jedině na pozadí předešlého výkladu, že nedostatkem jest rozuměti všeliký nedostatek – i tělesný! – má smysl připomínka, že Hospodin očerstvuje duši. A duše tu neznamená něco odlišného od těla (ne tak, že by se člověk skládal z těla a duše), něco samostatně existujícího, nýbrž jde o hlavní perspektivu lidství, o pravý obsah člověka. Bůh-Pastýř se nestará o své ovce jako o tvory, vyšší než opice, jako o biologická nebo sociální individua, nýbrž jako o duše. Jde o zcela nový rozměr bytí, jímž však nejsou ostatní dimenze popírány. Má-li někdo hlad, neukojíte jej pouhými slovy; naproti tomu zůstává hlad jenom periferní potřebou, nehladoví-li sama duše. Ani na jednu stránku nesmíme zapomínat. Jsou lidé bohatí hmotně; a nepadno jest jim vejíti do nebeského království. Ale třikrát běda těm, jejichž duše jsou bohaté: neboť oni právě již potěšení mají *na této zemi*. Starost o duši je centrálním zájmem Božím a má být též hlavním zájmem lidským.

A ovšem o duši se stará ten, kdo není zabezpečen, zachráněn, v bezpečí, nýbrž právě kdo je v nebezpečí, v nouzi, v nedostatku. Hospodin je pro to nejlepším pastýřem, protože dovede před nedostatkem chránit samu duši lidskou, to jest člověka celého, samu tvrz lidství, člověckosti. Je to jednak znamení jeho moci; a jednak jeho totálních nároků; Bůh má svůj plán s duší lidskou.

Očerstvení duše není nějaká světodějná událost, není to převrat v životě lidském, není to „obrácení“. Není to cesta sama, nýbrž posila na cestě, není to sám boj, nýbrž slib vítězství, není to ani plán, nýbrž povzbuzení: ne *události*, nýbrž *zaslíbení*. Jaké je to očerstvení, ukazují nadmíru jasně další slova o stezkách spravedlnosti. Je totiž možno očerstvit duši různě. Může to být rozjařenost, elán, živelná chuť do práce, nadšení, fanatismus a jiné. Ne tak očerstvuje Hospodin; můžeme říci: ne psychologicky, ale morálně, duchovně očerstvuje duši lidskou. V tom totiž je očerstvení duše, že Hospodin vodí lidi po stezkách spravedlnosti. Není jiného (pravého) očerstvení pod sluncem. Kde není spravedlnosti, tam je úhor, úpadek, utrpení, bolest, hrubost a bezpráví. A tomu stavu nelze uniknout bez Božího vedení: není vůle ke spravedlnosti, není dohody o spravedlnosti. Spravedlnost je příkazem, je výzvou ze strany Boží; lidskou odpovědí jsou všelijak hrbolaté a křivolaké stezky spravedlnosti. Přesto však nás po nich Hospodin vodí a žádá na nás, abychom všeliké hrboly urovnali a křivé cesty napřímili. Není, v podstatě není jiného očerstvení duše než ve spravedlnosti; a opět není spravedlnosti tam, kde není vedení Božího po hotových již – v mnohém člověkem poznamenaných – stezkách spravedlnosti a také vedení k jejich znovuzřízení a reformování. (Pro jméno své znamená totéž jako: protože je Bůh, neboli: je to Boží vůle; jakýkoli jiný výklad je zkrácením ve jménu nějaké náboženské „nauky“.)

Verš 4.

Byť mi se dostalo jíti přes údolí stínu smrti, nebuduť se báti zlého, nebo ty se mnou jsi; prut tvůj a hůl tvá, toť mne potěšuje.

Odmítám hlubokomyslné výklady. Jde ne nejpravděpodobněji o docela konkrétní údolí, totiž o němž čteme v 17. kap. 1. Sam., zvláště verš 3. a 19., též 8 (sestoupil – tedy dolů, do údolí). Nikde jinde totiž není v souvislosti s Davidem řeč o žádném údolí než tady. I ostatek verše nasvědčuje správnosti této paralely. David říkal před bojem:

Hospodinův jest boj; já jdu ve jménu Hospodina zástupů (tamtéž, verš 17 a 45) – zřejmě paralela našeho: „ty se mnou jsi“. Proto není třeba báti se ničeho zlého, žádné zloby; mluví-li se o holi, není to náhoda. Čteme o Davidovi, že šel proti Goliášovi s holí (tamtéž v. 40. a 43.); že nejde o náhodu, poznáme srovnáním s podobným případem Banaiášovým, 2. Sam 23,21. Holí se tu rozumí znamení, odznak zvláštní podpory Boží. Slovo „prut“ je asi špatný překlad; jde také o hůl, a sloveso potěšovati je lépe nahradit slovesem podpíratí. Jde tedy jednak o berlu, jednak o pastýřskou hůl; možná, že tu je pouhý pleonasmus nebo že obojí je v jednom. Není však ani náznaku, že by mělo jít o nějaký prut kázně; vůbec by to vypadlo ze souvislosti. Krom toho nikde v souvislosti s Davidem o žádném prutu není řeč. Smysl verše je tedy asi ten (řečeno s Rádlm): ve jménu Boha živého vláčíme se tímto světem.

Verš 5.

Strojíš stůl před obličejem mým naproti mým nepřítelům, pomazuješ olejem hlavy mé, kalich můj [naléváš], až oplývá.

(Hojným) stolem se tu myslí nejspíše stůl královský (opět soudím podle toho, jak je užíváno tohoto slova v hlavních oddílech o Davidovi). Po vítězství nad Goliášem vzal Saul Davida do svého domu (1. Sam. 18,2), a pravidelně vždy za nějaký čas (když byl nový měsíc) jedl David při stole královském. To nebyla laskavost se strany Saulovy, neboť Saul se Davida obával a byl jeho velkým nepřítelem (tamtéž, v. 29). Stůl tedy skutečně připravil sám Hospodin (již tím, že po zavržení Saulově si vybral Davida za svého služebníka-krále), a připravil mu jej před obličejem hlavního nepřítele, Saula. Saul několikrát učinil pokus Davida zabít (1. Sam. 18,11; 25; 19,2; 10-11; 15; atd.), ale David po každé unikl pomocí Hospodinovou.

Mluví-li se dále o pomazání, jde o pomazání skutečné. David byl opravdu pomazán, dokonce několikrát. Nejdříve však, po prvé byl pomazán mužem Božím, Samuelem, z pověření Božího (1. Sam 16,1; 3; 12-13.).

O tomto pomazání mluví David v 23. žalmu, neboť právě tím byl vyvolen Hospodinem za krále nad Izraelem. – Nevím přesně, jsou-li slova o kalichu také v podobné nějaké souvislosti; myslím, že kalich tu znamená prostě jednak poslání, úkol, požadavky Boží, jednak zvláštní Boží obdarování, kteréžto dvě věci jsou vždycky spolu. Je to tedy jenom opis vyvolenosti Davidovy.

Verš 6.

Nadto i dobrota a milosrdenství následovati mne budou po všechny dny života mého, a přebývati budu v domě Hospodinově za dlouhé časy.

Z toho všeho se může žalmista nadít i toho, že ani v budoucnosti Hospodin na něho nezapomene, nýbrž že jej bude zahrnovati stále znovu svou dobrotou a svým milosrdenstvím, tj. svými dary. Domem Hospodinovým se rozhodně nemyslí chrám, nýbrž „čeleď Hospodinova“, „lid Hospodinův“, tj. kruh lidí, jimž Hospodin je skutečným Pánem. Že nejde o budovu chrámovou, zřetelně poznáme z 2. Sam 7,5-7. David nechce být sám, chce být uprostřed lidu poslouchajícího Hospodina. I to je dar, nikoli nejmenší z darů Hospodinových.

Poznámka

Mnoho věcí se vyjasní i upevní v naší mysli, přečteme-li si dobře celou 22. kap. 2. Sam. Tu máme jakoby rozveden náš 23. žalm.